

ЗОВНІШНІСТЬ GENIUS LOCI Творчість Лариси Пуханової

Ім'я Лариси Пуханової добре відоме киянам, які мають звичку постійно відвідувати виставки, починаючи з 1983 року, — з моменту закінчення художницею КХУ (нині НАОМА). Тим, хто цікавиться словниковими аргументами на користь сучасних українських художників, мусить бути відома стаття у «Термінології сучасного мистецтва України» О. Сидора-Гібелінди та Г. Вишеславського, де Лариса згадується у статті «Тихий живопис»: «...творчий метод, властивий умовній групі київських митців, [...серед яких] Г. Григор'єва, Яким Левич, Лариса Пуханова. [...] Т. Ж. — альтернатива як коначному соцреалізму, так і вітчизняному постмодерну. [...] Представники напряму невимушено тяжіли — і досі продовжують усталену творчу лінію — до медитативності картинних ситуацій, позачасовості та філософічності зображень [...], їхні картини відверто камерні і мелодійні, уникають розгорнутого сюжету, при тому не заглиблюючись в хаос, а за нагоди і в ньому намагаючись “почути музику” (лише не Революції)» [1].

Чудове визначення, і воно добре пояснює суть справи. Завдяки йому щодо, наприклад, аполітичності все зрозуміло: не всім дано бути ідеологами, і авторки це стосується не в меншій мірі, ніж героїні статті.

У свою чергу, згадана стаття посилається на визначення Г. Скляренко, котра стосовно київської школи живопису загалом і творчості Л. Пуханової зокрема зазначала: «...культурний простір, де особистий досвід тісно переплетений з історичним, де надзвичайно відчутні регіональні особливості — той духовний клімат Києва, в якому різні нашарування наче “осідають” у свідомості, не витісняючи один одного, а утворюючи складне еkleктичне поєднання. [...] відсутність у цих творах репрезентативності, зовнішніх ефектів, програмна автономність і самозосередженість. [...] Звернення Л. Пуханової до традиційного, камерного живопису дуже показове; [...] її роботи відтворюють певне середовище: життєве, метафоричне, кольорове, але завжди художнє, і тому — змістовне» [2]

Цикл «Міста» (2004) (власне, «Города»: Лариса, як більшість корінних киян, російськомовна і, відповідно, така, що мислить російською мовою, людина) об'єднаний суто формальним (як завжди) текстом мистецтвознавця Ю. Ліфшиця [3], надрукованим в каталозі однойменної виставки. В ньому лише 24 сторінки, один текст в російській та англійській версіях і безліч прямих та опосередкованих живописних метафор щодо провулків Міста взагалі, в котрому, — якщо вам випало бути киянином, — легко впізнати саме Київ, повсюдно: в «Атлантиді», у «Ностальгії», в «Кометі» та «Душі Софії», у «Присутності в просторі», в «Скучно жити на цьому світє, господа», у «Нічний колісниця» та в «Благовіщенні» тощо. Мاستихін, олійний живопис; мрійливий світ, здатний надати казковості цілковито брейгелівським мікросюжетам на периферії зору, зацікавленого радше архетиповим, аніж яскравим.

Каталог «Лариса Пуханова. Живопис», виданий у 2006 році, містить маленький текст О. Биструшкіна [4], трішки портретів і безліч київських пейзажів, чия сутність залишається незмінною за будь-якої влади. «Квартет», репродукція роботи з надхмарними музикантами, переказує вітання «Моцарту в Відні» з попередньої серії: в цій системі координат вищого від музики мистецтва не існує, і Лариса не забуває нагадати про це ні в живописі, ні у графічних роботах, зроблених під час численних київських концертів з місяця, де добре видно обличчя оркестрантів.

Наступний цикл, «Киевские миниатюры Ларисы Пухановой» (2009), задокументовано у маленькому, А₆ форматі, каталозі кольору сепії [5], де творці та персонажі київської мітології, — П'єро, котрого не відрізниш від О. Вертинського, А. Ахматова задовго до рядків «В той молодящейся, увы И деловитой парижанке», радше уважний, аніж саркастичний М. Булгаков та інші чудово виглядають, зокрема в оточенні «Міражів Городецького», — як і слід у потойбічному житті, де всіх мусить оточувати краце з чужого і баченого там, у житті попередньому. Сепія цієї серії надає живопису вірогідної подоби дагеротипії, котра краце за всі інші відтінки фіксує відчуття минулості і краси того, що минуло, — щоб про це не думали ті, хто вміє дивитись виключно у майбутнє. В цьому каталозі зібрано цитати зі статей, присвячених творчості Л. Пуханової, і зазвичай під ними стоять імена, котрі не є випадковими для українського мистецтвознавства: окрім згаданих вище, це В. Могилевський, Г. Скляренко, Н. Снарська, І. Диченко та інші свідки злетів, падін і, головне, рівного польоту українського художнього процесу.

Л. Пуханова. «Ахматова»

Врешті, найбільший каталог творів цієї художниці (А₄ формат, 112 сторінок кольорового друку) видало у 2012 році [6]. Живописні враження кримських, турецьких, грузинських, французьких, болгарських тощо пленерів; серія іграшкових «Мішок» (на тому, що вони саме мішки, а не ведмедики, наполягає сама Лариса), створених після повернення додому з тривалих закордонних мандрівок; потім, це дачні начерки; продовження циклу київських краєвидів (я — художник Ботанічного саду, говорить про себе Л. Пуханова, і це дійсно так), а також серія натюрмортів затверджують звернення мисткині до внутрішнього світу міста.

Натюрморт — це логічне продовження міського пейзажу, тим більше, якщо йдеться про натюрморти з іграшками та листами, чорнильницями та усіякими іншими неістівними прикрасами робочого столу творчої людини. Він нічим не гірший від дачних плодів землі, просто замість вітальної радості живих рослин йому відведені тонші і менш прямолінійні переживання дещо інакших церемоній, — від написання листів до точного співвідношення відтінків у композиції предметів, чия ужитковість полягає виключно і тільки у їх красі.

Тепер — детальніше щодо власне Ларисиного живопису, про котрий я прочитала трохи більше, ніж слід, принаймні для самотнього відтворення власних вражень. Теми її творів — це Київ сучасний і Київ зникомий; його кам'яні і живі тварини, його іграшки, його герої і персонажі його мітів, а також мітотворці, як добре відомі, — М. Булгаков, А. Ахматова, О. Вертинський, — так і менш упізнавані, але одразу зрозумілі, принаймні тим, хто присвятив якийсь час не тільки зовнішності, але й генію місця (в розумінні *Genius Loci*). У приватній київській мітології мешкають, зокрема, сплячі леви і музиканти, розташовані трішки вище за найвищі дахи, просто в небі; особливі відтінки теплої палітри, з котрої виокремлюються не завжди сподівані обриси зовсім інших, досить далеких від цього, на зразок Кракова чи Парижу, міст; мокрі квіти в парках, і, що суттєво, хоч і не завжди легко персоналізується, — неспішність, властива радше провінції, ніж мегаполісу, завдяки котрій можна розпізнати деякі аристократичні риси тієї маленької оперетки, якою протягом стількох століть був, — чи намагався здаватись — попри всі свої масштабні статуси і багатівікову втому, зо-лотоверхий Київ.

Пастозний живопис, — від найменших, форматом з листівку, до досить великих картин — ство-

Л. Пуханова. «Роздуми кулі», «Ведмедики. Шахи», «Фото»

рено мастихінами, тому зображення дрібняться у складні мозаїчні поєднання напівтонів, що їх змішано просто на полотні, не на палітрі. А що КХІ протягом всієї своєї історії спеціалізувався найперше на підготовці першокласних живописців, то і Лариса Пуханова не зраджує традицій київської школи, котру, якщо відверто, у переважній більшості досі більше цікавлять досягнення імпресіонізму, аніж будь-яких інших живописних напрямків.

Тож і київські краєвиди цієї художниці напрочуд теплі, і в кожному з них відчувається щось від Руанського собору, — в сенсі внутрішньої здатності художниці малювати одну й ту ж подільську вуличку за різної погоди і різного освітлення рівно стільки, скільки потрібно для того, щоб відтворити душу найстарших вуличок міста, досі, попри знищені сотні старих будинків і дерев, неймовірно ясні і спокійні тим внутрішнім спокоєм, що трапляється впізнавати лише у дуже старих містах.

Проте я б не радила ставитись до живопису цієї художниці лише як до сентиментальних прогулянок містом (хоча без них розмова про її творчість просто не відбулася б). Це відблиски міста, котре вона любить, — але не характеру мисткині, який змушує її по-своєму фіксувати найулюбленіші вулиці в типовому для киян перманентному остраху перед архітектурними зомбі, котрі в будь-який момент здатні підмінити все це домашнє тепло шеренгами чергових бетонних потвор.

Якщо йдеться про характер робіт кількох попередніх років, то Ларису можна вважати радше художником-іроністом, який вмів опирається стимулам заговорити про актуальне чужою мовою. Йдеться про серію «Мішки». Це численні, часто родинні сюжети з іграшковими ведмедиками (що їх Лариса колекціонує) у головній ролі. Епіграфом до цієї серії може слугувати один з авторських виразів, яких вона придумала безліч; наприклад, ось цей: «В кожному домі живе мішка. Навіть якщо його там нема». Чи «Ніколи не пізно мати щасливе дитинство». Або: «Колись мішки були великими, а ми — маленькими». Прості сюжети з іграшковими звірятами, — а Ларисі дарують ведмедів, з котрими трапилось провести дитинство, тобто таких, що їх взагалі неможливо викинути, — у супроводі написів нібито свідчать про бажання розпружитись, властиве нині, у 2014 році, переважній частині

Л. Пуханова. «Лев»

українського суспільства, а насправді поступово повертають глядачу такі речі, як, наприклад, вияви людяності, про які ми все розуміли в дитинстві, і з якими, на відміну від героїв Селінджера, ніяк не дамо собі раду тепер, у більш-менш дорослому віці. Іграшки, зокрема ці, символізують часи найбільшої безпорадності та беззахисності, тобто дитинство, — в котрім, проте, довіра зазвичай не зраджувалась, а надії було легко сплутати з мріями і планами. У більш-менш суворому дорослому світі ці якості не те щоб були дуже корисні, але саме завдяки їм можна відрізнити справджену людину від численних додатків до власних соціальних статусів, котрими займаються цілковито інші, значно більш критично, — чи навпаки, компромісно, — налаштовані художники.

Відповідей на питання про те, що таке камерність у мистецтві, в чім полягає та форма затишку, що завжди приречена балансувати на линві образного ряду між сентиментальністю і людяністю, — напевне не так мало. Також не мусить бракувати відповідей на питання про те, в якій точці творчого шляху митця fine-art перекидається на добре завуальований сарказм художника-іроніста, якому від народження видана здатність критично переосмислювати одвічно небездоганну реальність.

Але, як і на питання про те, що таке кохання, кожен художник, — і мистецтвознавець, і, зрештою, всі інші представники більш-менш інтелектуально притомного людства, — змушений відповідати по-своєму. Відповідь Лариси Пуханової примушує шукати їх у кращих дитячих враженнях і безлічі відтінків краси, виданої місту тут і тепер, кожною пору року осібю. А що вміння мисткині передати портрет стану під виглядом краєвиду фактично бездоганне, до її робіт рано чи пізно звертатимуться всі ті люди, чії роздуми на подібні теми не встигли попрощатись з антропоцентричним баченням дійсності, — і мене тішить те, що мені досі було б про що з ними говорити.

1. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда О. Термінологія сучасного мистецтва. — К., 2009. — С. 314–315.
2. Склярєнко Г. Я. Про «тихий» живопис // Склярєнко Г. Я. На берегах: Нотатки до українського мистецтва ХХ ст.: Зб. статей. — К., 2007. — С. 104–108.
3. Лифшиц Ю. А. Город как объект эмоционального отражения (К творчеству Ларисы Пухановой) // Лариса Пуханова. Города: Каталог выставки. — К., 2004.
4. Лариса Пуханова. Живопис: Каталог. — К., 2006.
5. Киевские миниатюры Ларисы Пухановой: Каталог. — К., 2009.
6. Лариса Пуханова. Живопис: Каталог. — К., 2012.

Анотація: Статтю Б. Пінчевської «Зовнішність genius loci: творчість Лариси Пуханової» присвячено творчості представниці київської школи живопису Лариси Пуханової. Окрім огляду друкованих видань, в статті проаналізовано творчі методи художниці та певні аспекти етичних засад в українському мистецтві початку ХХІ ст.

Ключові слова: київська школа живопису, камерне мистецтво, метафізика міста, Л. Пуханова.

Аннотация: Статья Б. Пинчевской «Внешность GENIUS LOCI: творчество Ларисы Пухановой» посвящена творчеству представительницы киевской школы, живописца и графика Ларисы Пухановой. Помимо анализа изданий, причастных к ее работам, в статье проанализированы творческие методы художницы и некоторые аспекты этического начала в украинском искусстве начала ХХІ в.

Ключевые слова: киевская школа живописи, камерное искусство, метафизика города, Лариса Пуханова.

Summary: B. Pinchevsky «Ethnicity GENIUS LOCI: Larissa Puhanovoy creativity» is devoted to the work of representatives of the Kiev school, painter and graphic artist Larissa Puhanovoy. In addition to the analysis of publications involved in its work, the article analyzed the artist's creative methods and ethical aspects nkotoryh start in Ukrainian art of the early twenty-first century.

Keywords: Kyiv School of Painting, chamber music, metaphysics city, Larissa Puhanova.